

ΠΙΝΑΚΑΣ
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Αντι-Προλόγου 17

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΓΕΝΙΚΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΧΡΟΧΡΟΝΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

§ I. *Το γενικότερο εννοιολογικό πλαίσιο της ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου* 25

§ II. *Η συμβατική διαίρεση των περιόδων εξέλιξεως του Ελληνικού Δικαίου* 27

α. *Απαραίτητη η υποδιαίρεση σε περιόδους* 27

β. *Το πρόβλημα της ελλείψεως ενιαίου κριτηρίου για τη σχηματική κατάταξη των περιόδων* 28

γ. *Η αντιμετώπιση των εξελικτικών περιόδων της ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου* 32

δ. *Μια μορφή αντίλογου στη συνήθη «συμβατική» κατάταξη των ιστορικών περιόδων του Ελληνικού Δικαίου* 35

ε. *«Σχηματική» αποτύπωση της ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου, στα πλαίσια του Δικαίου του «ξενοκρατούμενου» Ελληνισμού* . 39

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΟΡΦΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΟΜΟΘΕΣΙΩΝ ΩΣ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΗ
ΕΚΦΑΝΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Αντι-Εισαγωγικά 65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

§ III. Άμεσες και έμμεσες δικαιοκές πηγές	67
α. Το γενικότερο εννοιολογικό τους περιεχόμενο	67
β. Οι άμεσες δικαιοκές πηγές	68
βα. Οι επιγραφές	68
ββ. Οι πάπυροι	70
βγ. Οι περγαμηνές	74
γ. Οι έμμεσες δικαιοκές πηγές	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΖΑΛΕΥΚΟΥ

§ IV. Οι γενικότερες δικαιοκές ρυθμίσεις	77
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΩΝΔΑ

§ V. Οι αποδιδόμενες στο Χαρώνδα νομοθετικές διατάξεις	81
α. Γενικά	81
β. Το γενικότερο γνωστικό πλαίσιο των ρυθμιζόμενων περιπτώσεων	83
γ. Οι οικογενειακού δικαίου ρυθμίσεις	84
δ. Οι συναλλακτικού δικαίου ρυθμίσεις	87
ε. Οι ποινικού χαρακτήρα ρυθμίσεις	90
στ. Μια γενικότερη νομοθετική μέριμνα	92

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

«ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ»

§ VI. Η ειδικότερη νομική φύση των δικαιοκών θεσμών της σπαρτιατικής «πολιτείας»	93
α. Η απώτερη αναγωγή του νομοθετικού πλαισίου της «πολιτείας» της Σπάρτης	93
β. Η μεγάλη ρήτρα ως ρυθμιστική βάση της σπαρτιατικής «πολιτείας»	94
βα. Η ιδιαίτερα προβληματική ερμηνεία της μεγάλης ρήτρας	94
ββ. Μερικότερη οριοθέτηση των ερμηνευτικών προσπαθειών	96
βγ. Το ερμηνευτικό πλαίσιο της μεταγενέστερης τροποποίησης ως της μεγάλης ρήτρας	97
βδ. Τα αποτελέσματα των ρυθμιστικών επιταγών της μεγάλης ρήτρας	98

γ. Η ειδικότερη πολιτειακή συγκρότηση	98
γα. Οι βασιλείς	98
γβ. Η Γερουσία	100
γγ. Η «απέλλα»	102
γδ. Οι έφοροι	104
δ. Μορφές δικαιοκόν θεσμών	107
δα. Το ρυθμιστικό περιεχόμενο των μικρών ρητρών του Λυκούργου	107
δβ. Απαγόρευση εκποιήσεως αγροτικών κλήρων - ξενηλασία - άρση της απαγορεύσεως - πατρούχες	107
δγ. Η ειδικότερη μέριμνα για τις «γαμικές σχέσεις»	110
ε. Αξιολόγηση της ακριβούς φύσεως της μορφής της «Πολιτείας Λακεδαιμονίων»	111

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

«ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΑΘΗΝΑΙΩΝ»

§ VII. Η γενικότερη μορφή του αθηναϊκού πολιτεύματος	115
α. Οι θεμελιακές βάσεις	115
αα. Γενικά	115
αβ. Ο Δράκοντας	116
αγ. Ο Σόλωνας	119
αδ. Ο Κλεισθένης	120
§ VIII. Η συγκρότηση της αθηναϊκής πολιτείας	122
α. Διάρθρωση των κατοίκων	122
αα. Οι πολίτες	122
αβ. Οι μέτοικοι	124
αγ. Οι δούλοι	125
β. Οι μονοπρόσωπες «πολιτειακές αρχές» των Αθηνών	125
βα. Γενικά	125
ββ. Οι άρχοντες	126
γ. Οι πολυπρόσωπες ή συλλογικές «πολιτειακές αρχές»	129
γα. Η Βουλή	130
γβ. Η Βουλή η εξ Αρείου Πάγου	131
γγ. Η Εκκλησία του Δήμου	131
i. Οι δικαιοδοσίες της	131
ii. Το ειδικότερο λειτουργικό της πλαίσιο - έκδοση ψηφισμάτων	133
iii. Η νομοθετική δικαιοδοσία της εκκλησίας του δήμου	135
δ. Η απονομή της δικαιοσύνης	136
δα. Ο «φονικές δίκες» - τα δικαστήρια	137
δβ. Η Ηλιαία	139
i. Γενικά	139

ii. Κατηγορίες «δικών»	140
iii. Το δικονομικό πλαίσιο των «δικών»	141

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

«ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΡΗΤΩΝ» Ή «ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ» ΚΑΙ
Η ΔΩΔΕΚΑΔΕΛΤΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

§ IX. <i>Η «Κρητική Πολιτεία»</i>	145
α. Γενικά	145
β. Ειδικότερη αξιολόγηση της «Κρητικής Πολιτείας»	146
γ. Η πολιτειακή συγκρότηση της «Κρητικής Πολιτείας»	147
γα. Ο θεσμός των «κόσμων»	147
γβ. Η αρχή των «γερόντων»	149
γγ. Η «εκκλησία» του «δήμου»	150
δ. Ο θεσμός των κρητικών «συσσιτίων»	152
§ X. <i>Η Μεγάλη δωδεκάδελτη Επιγραφή της Γόρτυνας</i>	152
α. Γενικά	152
β. Το ειδικότερο χωροχρονικό δικαϊκό πλαίσιο της Μεγάλης Επιγραφής	153
βα. Μερικότερες αξιολογήσεις του ιστορικού της χωρόχρονου	153
γ. Η δικαϊκή φύση του εννοιολογικού περιεχομένου της Μεγάλης Επιγραφής	155
γα. Δικαικός ο χαρακτήρας των ρυθμίσεων της Μεγάλης Επιγραφής	156
γβ. Παρατηρήσεις στη νομοτεχνική διατύπωση της Μεγάλης Επιγραφής	156
γγ. Νεότερες ή παλαιότερες οι ρυθμίσεις της Μεγάλης Επιγραφής	157
δ. Η διερεύνηση του ειδικότερου εννοιολογικού περιεχομένου της Μεγάλης Επιγραφής	158
δα. Οι μερικότερες δικαϊκές θεματικές των καταγραμμένων νομοθετικών ρυθμίσεων	159
ε. Τα χρονικά όρια ισχύος των ρυθμίσεων της Μεγάλης Επιγραφής	160
στ. Ειδικότερη εννοιολογική αξιολόγηση του περιεχομένου της Μεγάλης Επιγραφής	160
ζ. Εξειδικευμένη αναφορά στις πιο χαρακτηριστικές ρυθμίσεις της Μεγάλης Επιγραφής	162
ζα. Η ηλικία	162
ζβ. Η νομική θέση των γυναικών	163
ζγ. Οι τάξεις των κατοίκων	164
ζδ. Η πατρική εξουσία	165
ζε. Η υιοθεσία	165

ζστ. Οι ειδικότερες γαμικές σχέσεις	167
i. Γάμος	167
ii. Προίκα	168
iii. Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων	170
iv. Διαζύγιο	172
ζζ. Οι κληρονομικές σχέσεις	173
i. Προσδιορισμός κληρονομικών μεριδίων	173
ii. Επαγωγή της κληρονομίας (τάξεις)	175
iii. Η τύχη των περιουσιακών στοιχείων	177
iv. Η «πατροϊόκος»	178

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑ - ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΤΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

§ XI. Άμεση η σύμπλεξη Ρωμαϊκού και Ελληνικού Δικαίου (σύμφυτη ή επί- κτητη;)	183
α. Το πλαίσιο της ειδικότερης τεκμηριώσεως της συμπλέξεως Ρω- μαϊκού και Ελληνικού Δικαίου	183
αα. Γενικά	183
αβ. Ο εισαγωγικός νόμος του ισχύοντος Αστικού Κώδικα, απο- δεικτική βάση της αναγωγικής ισχύος του Ρωμαϊκού Δι- καίου	184
αγ. Η απώτερη νομοθετική βάση της «εισαγωγής» του Ρωμαϊ- κού Δικαίου στην ελληνική επικράτεια	186
αδ. Οι ειδικότερες αναγωγικές προϋποθέσεις των Συνελεύσεων του 1821 κε., δημιουργικές της «εισαγωγής» αυτής του Ρω- μαϊκού Δικαίου	188
β. Η «σηματική» κατάταξη των περιόδων εξελίξεως του Ρωμαϊ- κού Δικαίου	191
βα. Οι βασικές υποδιαιρέσεις του Ρωμαϊκού Δικαίου	191
ββ. Οι εννοιολογικές υποδιαιρέσεις της ιστορίας του Ρωμαϊκού Δικαίου	192
§ XII. Θεμελιακές έννοιες και διακρίσεις του Ρωμαϊκού Δικαίου	194
α. Βασικές έννοιες του Ρωμαϊκού Δικαίου	194
β. Βασικές διακρίσεις του Ρωμαϊκού Δικαίου	195
γ. Οι δικαιοκτικές πηγές (τυπικές και ουσιαστικές)	197

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Α' ΒΑΣΙΛΕΙΑ

§ XIII. <i>Η φύση των πρώτων πολιτειακών οργάνων</i>	203
α. Γενικότερα στοιχεία	203
β. Τα ειδικότερα πολιτειακά όργανα	204
βα. Ο βασιλεύς (rex)	204
ββ. Η συνέλευση των Ρωμαίων πολιτών (comitia curiata) ...	204
βγ. Η σύγκλητος (senatus)	205
γ. Οι πηγές του Δικαίου	206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Β' ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

§ XIV. <i>Η ουσιαστική λειτουργία των πολιτειακών αρχών</i>	209
α. Η διαφοροποίηση του νέου πολιτεύματος. Οι ύπατοι (consules)	209
β. Το νομικό πλαίσιο της εξισώσεως πατρικίων-πληβείων	211
βα. Η αρχή των δημάρχων (tribuni plebis)	211
ββ. Lex Publilia Voleronis	211
βγ. Lex duodecim tabularum	212
βδ. Lex Canuleia	212
βε. Leges Licinia Sextiae	212
βστ. Lex Poetelia	212
βζ. Lex Hortensia de plebiscitis	213
γ. Το γενικότερο ιστορικό πλαίσιο της περιόδου αυτής	213
δ. Η κοινωνική διάρθρωση της ρωμαϊκής πολιτείας: nobilitas - κοινωνικές τάξεις	215
§ XV. <i>Οι συνελεύσεις του ρωμαϊκού λαού (comitia) επί Δημοκρατίας</i>	216
α. Κατανομή των comitia - το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας τους	216
β. Comitia curiata	216
γ. Comitia centuriata («λοχίτις εκκλησία»)	217
γα. Η σύνθεσή τους	217
γβ. Οι προϋποθέσεις της εντάξεως των πολιτών	218
γγ. Οι ειδικότερες δικαιοδοσίες τους	219
i. Πολιτικές	219
ii. Νομοθετικές	220
iii. Δικαστικές	222
δ. Comitia tributa («φυλῆτις εκκλησία»)	223
δα. Γενικά	223
δβ. Οι αρμοδιότητές τους	224
ε. Concilia plebis (συναθροίσεις πληβείων)	225
εα-εγ. Ειδικότερες αρμοδιότητες	226

§ XVI. <i>Η σύγκλητος (senatus) επί Δημοκρατίας</i>	227
α. Η ειδικότερη φύση της συγκλήτου ως πολιτειακού οργάνου	227
β. Η συγκρότησή της	228
γ. Η ειδικότερες δικαιοδοσίες της	230
γα-γστ. Οι μορφές αυτών	230
δ. Το γενικότερο ιστορικό της πλαίσιο	232
§ XVII. <i>Οι άρχοντες (magistratus) επί Δημοκρατίας</i>	233
α. Οι χαρακτηριστικότερες διακρίσεις τους	233
αα. Η ειδικότερη κατάταξή τους	233
i. Magistratus cum και sine imperio	233
ii. Magistratus sine imperio	233
iii. Magistratus maiores και minores	233
iv. Magistratus curules και μη	234
v. Άρχοντες τακτικοί και έκτακτοι	234
αβ. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία των magistratus	234
αγ. Οι βασικότερες δικαιοδοσίες τους	234
β. Ο δικτάτορας (dictator)	236
γ. Οι ύπατοι (consules)	236
δ. Οι πραιτορες (praetores)	237
δα. Η φύση της αρχής τους	237
δβ. Οι γενικότερες δικαιοδοσίες τους	238
δγ. Οι ειδικότερες δικαιοδοσίες τους	239
i. Η φύση των edicta	239
ii. Η δημιουργία του ius praetorium	240
ii.α. Η βάση της ουσιαστικής αναπτύξεως του ius praetorium	241
ii.β. Η υποκατάσταση των πραιτορικών δικαιοδοσιών στο δικονομικό σύστημα των legis actiones	241
ii.γ. Η πραιτορική δικαιοδοσία στην per formulam διαδικασία	242
ε. Οι τιμητές (censores)	244
στ. Οι αγορανόμοι (aediles curules)	245
στα. Η έκταση των αρμοδιοτήτων τους	245
στβ. Η καθιέρωση του ius aedilicium	246
ζ. Οι ταμίες (quaestores)	248
η. Οι δήμαρχοι (tribuni plebis)	249
XVIII. <i>Οι πηγές του Δικαίου επί Δημοκρατίας</i>	250
α. Οι νόμοι (leges)	250
αα. Η ειδικότερη φύση τους	250
αβ. Η διαδικασία ψηφισεώς τους	251
αγ. Τα ειδικότερα νομοτεχνικά τους στοιχεία	251
αδ. Οι κυριότερες leges	253

αε. Η πρώτη κωδικοποιημένη εμφάνιση της <i>Lex-Lex duodecim tabularum</i>	253
i. Το περιεχόμενό της	253
ii. Οι χαρακτηριστικότεροι θεσμοί της	255
ii.α. Η χειραφεσία	255
ii.β. Η εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχή	256
ii.γ. Οι αρχαιότερες μορφές δικαιοπραξιών	260
a. <i>Gesta per aes et libram</i>	260
1. <i>Mancipatio</i>	260
2. <i>Nexum</i>	261
b. <i>In iure cessio</i>	262
c. <i>Stipulatio</i>	262
iii. Η ελληνική επίδραση επί της Δωδεκάδελτης ρωμαϊκής νομοθεσίας	263
β. Τα <i>edicta</i> των αρχόντων	264
βα. Η ουσιαστική φύση του περιεχομένου τους	264
ββ. Η δικονομική λειτουργία τους	264
i. Κατηγορίες πραιτορικών <i>actiones</i>	265
i.α-ζ. <i>actiones-exceptiones-interdicta</i>	265
βγ. Η συμβολή των <i>edicta</i> στη διαμόρφωση του <i>ius praetorium</i>	269
γ. Το έθιμο	270

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Γ' ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

(Ηγεμονία - Δεσποτεία - Αυτοκρατορία)

§ XIX. <i>Ηγεμονία (Principatus)</i>	271
α. Η γενικότερη οριοθέτηση των εκφάνσεων του πολιτεύματος της αυτοκρατορίας	271
β. Η φύση και ο χαρακτήρας του «νέου» πολιτεύματος (<i>principatus</i>)	272
γ. Η πολιτειακή οργάνωση επί Ηγεμονίας	273
γα. Ο Ηγεμόνας - οι ειδικότερες δικαιοδοσίες του	274
i. Στρατιωτικές	274
ii. Πολιτικές	274
iii. Νομοθετικές	274
iv. Δικαστικές	274
α. Η <i>extraordinaria cognitio</i> επί Ηγεμονίας	275
αα-εε. Χαρακτηριστικές διαφορές με την <i>per formulam</i> διαδικασία	275
β. Η <i>extraordinaria cognitio</i> επί Δεσποτείας	276
γβ. Η Σύγκλητος	278

γγ. Οι άρχοντες - εξελικτική διαμόρφωση των δικαιοδοσιών τους	279
i. Οι ύπατοι	279
ii. Οι πραιτορες	280
iii. Οι κήνσορες	280
iv. Οι αγορανόμοι	280
v. Οι ταμίες	281
vi. Οι δήμαρχοι	281
γδ. Οι συνελεύσεις του ρωμαϊκού λαού	281
§ XX. Δεσποτεία (<i>Dominatus</i>) – Αυτοκρατορία	282
α. Οι διαφοροποιήσεις στη φύση του πολιτεύματος της αυτοκράτο- ρίας	282
β. Ο αυτοκράτορας - η απώτερη αναγωγή των δικαιοδοσιών του ..	284
γ. Η ειδικότερη λειτουργία του αυτοκρατορικού πολιτεύματος ..	285
γα. Η Σύγκλητος	286
γβ. Η διοικητική συγκρότηση	286
γγ. Η Εκκλησία	287
§ XXI. Οι πηγές του Δικαίου επί Αυτοκρατορίας	288
I. Άμεσες δικαιικές πηγές	288
α. Οι <i>leges</i> (νόμοι)	288
αα. Το ρυθμιστικό πλαίσιο των <i>leges</i>	289
i. Οι γαμικές σχέσεις	289
α. <i>Lex Iulia de adulteriis</i>	289
β. <i>Lex Iulia de maritandis</i>	290
γ. <i>Lex Papia Poppaea</i>	290
ii. Οι απελευθερώσεις	291
α. <i>Lex Fufia Caninia</i>	291
β. <i>Lex Aelia Sentia</i>	292
γ. <i>Lex Iunia Norbana</i>	292
β. Τα <i>edicta</i> των αρχόντων	293
γ. Τα <i>senatus consulta</i>	294
γα. Τα κυριότερα S.C.	294
i. S.C. <i>Silanianum</i>	294
ii. S.C. <i>Libonianum</i>	295
iii. S.C. <i>Trebellianum</i>	295
iv. S.C. <i>Pegasianum</i>	295
v. S.C. <i>Iuventianum</i>	295
vi. S.C. <i>Tertullianum</i>	296
vii. S.C. <i>Claudianum</i>	296
viii. S.C. <i>Vellaeianum</i>	296
ix. S.C. <i>Macedonianum</i>	296
x. λοιπά S.C.	297

δ. Οι constitutiones	298
δα. Γενικά	298
δβ. Το ειδικότερο πλαίσιο των μορφών των constitutiones επί Ηγεμονίας	299
i. Edicta	299
ii. Decreta	299
iii. Rescripta	300
iv. Mandata	300
δγ. Η εξελικτική διαμόρφωση των constitutiones επί Δε- σποτείας	301
i. Leges generales (leges edictales)	301
ii. Rescripta	301
iii. Decreta, Mandata	302
iv. Novellae constitutiones	302
δδ. Οι κωδικοποιητικές προσπάθειες	304
ε. Έθιμα	304
στ. Τα responsa prudentium	306
ζ. Το ius	307
II. Έμμεσες δικαικές πηγές	310
α. Δικαικές ρήτρες	310
β. Δικαική επιστήμη	311
γ. Κοινωνικά γεγονότα	312
III. Η ολοκλήρωση του Ρωμαϊκού Δικαίου στην ιουστινιάνεια κω- δικοποίηση	312
α. Γενικότερα χαρακτηριστικά στοιχεία	312
β. Η ιουστινιάνεια κωδικοποίηση	315
βα. Οι ειδικότερες εκφράσεις της προσπάθειας αυτής ...	316
i. Κώδικας (Codex)	316
ii. Πανδέκτης (Digesta)	317
iii. Εισηγήσεις (Institutiones)	318
iv. Νεαρές Διατάξεις (Novellae Constitutiones)	319
τχ. Β' ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	321
Ενδεικτικές Πηγές	
Πίνακες πηγών-βιβλιογραφίας-συντομογραφιών-λημμάτων πραγμά- των	